

Torsdag med THORS

28.4.83

Dagens första fråga gäller en gammal sedvänja och ett ord i samband med den. I en bok om en känd firmas historia under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet sägs det "X ger då en matklapp åt sin granne, vilken hon ögonblickligen svarar med samma mynt." Vad är en **matklapp**?

Det är — eller snarare: var — en klapp på ryggen som deltagarna i en måltid gav varandra efter måltidens slut. — I den citerade texten berättas sedan att den nämnde X sade att damen borde "gottgöra kavaljeren med en kyss". Damen ställde sig då med händerna på ryggen mot kakelugnen och sade att hon var beredd. — Mina kunskaper om gamla sedvänjor räcker inte till för att jag skall kommentera damens beteende.

□
Det har på sista tiden varit tal om **förning**, eller som det på Åland heter **färdmansgåva**. Båda orden är förträffliga. Som jag nyligen konstaterade, har **förning** den fördelen, att ordet är kort. I dag nämner jag orden speciellt därför att en meddelare sänt till mig kopior av några sidor ur boken "Studier i svensk tulladministration" av William Smith. Där talas det om "Skeppsfolkets förning". Besättningen hade viss tullfrihet för medförda varor, dvs. "rätt till förning", såsom Smith uttrycker det.

Det var inte bara vissa matvaror och kryddor som föll under rätten till förning, utan också t.ex. lärft och kläde. — Jag tackar varmt för de intressanta kopiorna och konstaterar, att **förning** kunnat användas om andra gåvor än matvaror. Ordet är lämpligt som allmän term för "gåvor som en gäst har med sig", alltså som en motsvarighet till det finska läroordet "tuliaisia".

□
En meddelare har noterat ett intressant fall av "avvikelse från könsdiskrimineringen", såsom hon säger. Hon har i västra Nyland hört

BESVÄR kommer sällan i singularis utan allför ofta i pluralis när de kommer, må en lekman tycka. Men BESVÄR i pluralis har en juridisk innebörd som prof. Thors här utreder.

uttrycket **käringhalka** och **gubbfall**. Detta noteras med tillfredsställelse i spalten.

Men vad skall vi säga om en tidningsspalt, där prins Charles och prinsessan Diana kallas ett **prinspar**?

Jag finner ingenting upprörande i ordet. **Prinspar** brukas som en sammanfattande beteckning för "en prins och hans gemål". Däremot omtalas en regerande drottning och hennes gemål t.ex. som "drottning Elisabeth och prins Philip" — åtminstone har jag aldrig lagt märke till någon gemensam beteckning för dem.

□
En känd jurist har bett mig påpeka en sak i fråga om ordet **besvär**.

Besvär är vanligt i betydelsen "klagomål, överklagande av beslut", t.ex. det mycket vanliga uttrycket **anföra besvär** och det likaledes vanliga **besvären förkastades** som obefogade. Det sistnämnda uttrycket avser en åtgärd av en högre domstol. Det visar också, att ordet **besvär** i denna juridiska innebörd är pluralis. Man kan förstå detta mot bakgrunden av betydelsen "klagomål".

Den förmodligen vanligaste kombinationen är väl **anföra besvär**, och den visar inte om **besvär** skall fattas som singularis. En annan vanlig kombination är däremot grammatikaliskt helt entydigt: **mina besvär förkastades**. Vi skall alltså minnas att **besvär** som juridisk term är ett pluralt ord och följaktligen skriva **mina** (våra) **besvär**.

Carl-Eric Thors

Institutet för de inhemska språken
<http://www.sprakinstitutet.fi>